

I

YILDIRIM BAYEZİD'İN İVAZ FAKİH'E VERDİĞİ TIMAR

İstanbul kütüphanelerindeki el mecmualarında bazen değerli kayıtlar bulunur. Bunlar, içine aldıkları malzeme dolayısıyla birer arşiv ve tarih vesikasıdır. Binaenaleyh bunları ekseriya baş vurulan tarih kitapları fişlerine, içindekileri inceliyerek, katmalıdır. Sonra yine içine aldıkları kıymetli bilgiler kadar, bulunan vesikalar da bir arşiv kaydı kadar değerlidir.

Kitapların metin harici notlarını toplarken el mecmualarının her sayfasını inceler ve ehemmiyetli olanlarını ayırırız. Onların buraya sıraladığımız üçünü, bir arada Süleymaniye genel kitaplığında Esat efendi kısmında N. 280 de kayıtlı ve içine her şeyi alan «notlar» mecmuasında 280 inci varakda bulduk. Bir sayfaya sığan bu üç kayıt asıl değil, birer surettir (Resme bakınız). Diğerleri ayrıca izah edilecektir. En başta gelen bu birincisinde «Yıldırım Bayezid han muzaffer» tuğralı olan ve Muharrem 808 (1405) de yazılan «Emr-i Şerif» örneği budur:

صورت طغرا بیلدیریم بایزید خان مظفر و صورت امر شریف
نشان هایون حکمی انوره الله تعالی اول دورگیم دارنده مکتوب عوض فقیه بندن اوکدین لاجین
تیارنداغی چفتک معاف و مسلم ورپ دوروبن بمدالیوم کنه مقرر دوتیب معاف و مسلم وردم بمدالیوم
جیع عوارضدا کسه اوشندیریمه و سوری دکیری حق بک استمیالر بو تحاره اعتقاد قیلهلر .
تحریراً فی غره محرم لسنته ثمان و ثمانمایه 808

Sureti tuğra: Yıldırım Bayezid hâv muzaffer ve sureti emr-i şerif.

Nişânü hümayun hükmü enverehullahü Taâlâ oldur kim dârende-i mektub-u İvaz Fakih benden öndün Lâçin tımarındaki çiftliği muaf ve müselleme verüp durubın ba'delyevm gine mukarrer tutup muaf ve müselleme verdim Ba'delyevm cemi^c avarızdan kimse üşendirmeye ve sürü değeri hakkı pek istemiyeler bu bitilere itimad kılalar.

Tahriren fi gurre-i muharrem li seneti semâne ve semânemieti 808.

Bu, devrinin diliyle yazılmış ve elimize çok nâdir olarak geçen eski vesikalardan sayılmalıdır. Biz İvaz Fakih'i Çelebi devrinin âlim bir şeyhi tanırken bu vesika bize onun Yıldırım Sultan Bayezid devrinde de tanındığını ve sayıldığını gösteriyor.

İvaz Fakih'in Çelebi Sultan Mehmet ile münasebeti hakkında İstanbul sularına dair, onları mikyas-ı ma derecesiyle ölçüldükten sonra «Mihahül miyah» diye kıymetli bir risale yazan Şeyhislâm Âşır efendi oğlu Vahit efendi de Çamlıca'da Kısıklı suyundan bahsederken şu bilgileri veriyor¹:

1 Taş baskısı nüshası S. 19 sene 15 recep 1271 (1855).

•Kablel fethil İstanbul ol havaliler ¹ dahili havzai İslâm olup Kısıklı ve havalisi Lâçin tımarı namıyla İvaz Fakih namında bir şeyh-i bâhîrülkerameye temlik olundukta şeyh-i mumaileyh dahi vakfedip halâ evlâd-ı vefiri mevcut ve kerametten abılar vakfı mezbure meşrutiyet üzere mütevellî ve câbilerdir. Ol zat-i keramet şiarın himmetiyle zuhur ve nubûc ve etraf-ı âsitane olan miyah-ı muteberin cümlesinden akdem vukuu sebab-i kavidir ve şeyh-i mumaileyhe temlik olunan arazi Tophanelioğlu çeşmesinden Cengâr karyesine ve bir tarafı İbrahim Ağa çayırına müntehidir. Evlâdı yedlerinde Çelebi Sultan Mehmed Han (816-824) merhumun tuğrasiyle meşhudumuz olan beratın suretidir :

Sebeb-i tahrir-i nişan-ı hümâyun hükmü oldur ki Eazallahu fid dareyn Lâçin tımarına mutasarrif kudve-i meşayih şeyhim İvaz Fakih yedinde olan tımarı evlâdı meşrutası ilk murad ettiği bildirdikte yedine bu berat verilmiştir. Tarafımızdan ve taraf-ı âherdan kemesne müdahale eylemeyib işbu âlâmete itimad kılar. Harrerehu fi evasıt-ı sefer lisenete isneyn ve ısrıyn ve semânemiec. Bemuştây-ı Nerdibanlı».

Birinci vesikada Yıldırım Bayezid'in İvaz Fakih'e verdiği Lâçin tımarındaki çiftliğin yerini bu ikinci vesika tamamlayarak öğretiyor. Lâçin tımarının kısıklı ve havalisinde olduğu ve şeyh İvaz Fakih'e burada verilen toprakların bir tarafı Tophanelioğlu çeşmesinden Cengâr karyesine ve bir tarafı da İbrahim Ağa çayırına yani Haydarpaşa koyuna kadar indiği görülmektedir. Bu Cengâr köyü ta Yıldırım Bayezid ve Çelebi Mehmed zamanından beri var mı, sonra bu eski hududlar üzerinde mi kuruldu? bir şey söylenemez. Cengâr karyesi ² ismini ve yerini şimdilik tahkika imkân yoktur. Lâçin tabirinin nereden geldiği hakkında bir şey denemez.

Lâçin Çamlıca ve havalisinin daha Yıldırım Sultan Bayezid (791-805) zamanından beri içimizden birisine İstanbul alınmadan 149 sene önce verilmesi ve bundan 14 sene sonra (822=1416) verilen eski hükmün cari olması dikkate değer.

İvaz Fakih'in buradaki çiftliği ve hasılâtı vergiden muaf tutulmuştur. İstanbul karşısının fetihden tam bir buçuk asır önce böylece Türkleştirilmesi, orada yerleşenlere her türlü kolaylıkların gösterilmesi ve Anadoluhisarının yapılması bizim buralarda varlığımızı sağlamıştır. Bu vesikayı Hafid efendi okumuş ve örneğini eserine almıştır. Buna inanıyoruz. Çelebi sultan Mehmed bunu Nerdibanlı (Merdivenköyü) muştası kışlağında bulunurken mi yazdırdı? Eğer bu hükümden onu çıkarabilirsek Merdivenköyü kışlağında 822 senesi seferi ortalarında bulunurken yazıldı kararını verebiliriz. Çünkü fermanlar ancak hükümdarın bulunduğu yerde yazılır. Eski kayıtlarda bu yerler mutlaka işaret edilmiştir.

1033 (1624) tarihli, Üsküdar'da Aziz Mahmut Hüdai efendi vakfiyesinde, Oruçgazi Çayır, Delikli kaya civarında «İvaz Fakih» vakfından, Hızır Çelebi vakfından bahis geçer. O tarihlerde burada İvaz Fakih'in ismiyle anılan bir vakfını öğrenmiş oluyoruz.

Tarihimize henüz mal edemediğimiz bu âlim şeyh hakkında bildiklerimiz azdır. Elimize geçen ve birbirlerini tamamlayan bu son vesikalardan başka Başbakanlık Arşivinde M. Cevdet tasnifi vakıflar dosyasında N. 220 de

1 Çamlıca ve havalisi.

2 Bunun Çengel köyü tarafıyla bir münasebeti var mı yok mu bir söyleyemeyeceğiz.

kayıtlı vesikanın özetinde 1233 (1818) yılında Boyâbat kazasına bağlı Vildanlı karyesinde İvaz Fakih adına bir zaviyeden bahs olunmaktadır. Fakih, o tarihlerde âlime derler. Müderrisler ve şer'i ilimlerde ileri gidenlere XV inci asırda Molla denmiştir. XVI inci asırda bunlara Müderris ve kaza hizmetlerinde ise Kadı derler. XIV üncü asırda bu gibi âlimlere Fakih, hatta lehçemizce Fakı denmiştir. Lâkin bu zat aynı zamanda çok hürmet kazanmış şeyhlerdendir. Boyâbat'da Vildanlıda adına bir zaviyesi olduğuna göre, acaba oralı mıdır? kendi mi yaptırmıştır? yoksa adına mı yapılmıştır? şimdilik birşey söylenemez. Şu muhakak ki Yıldırım ve Çelebi zamanlarında hürmetle mevki kazanmış âlimlerdendir. Bu iki vesikanın birbirlerini tamamlaması da ilerde bu zatın hal tercümesi üzerinde duruldukta, önemle karşılamağa değer.

II

YILDIRIM BAYEZİD OĞLU İSA'NIN BİR EMRİ

İkinci vesika devrinde yazıldığına şüphe kalmayan Yıldırım Bayezid'in şehzadesi İsa'nın bir emri suretidir. Rivayete göre başında şehzâdenin tuğrası vardır. Bilmiyoruz ki (İsa bin Bayezid Han) ibaresi bunun okunuşu olabilir mi? Emir sureti budur

شہزادہ طغراسی در عیسی بن بایزید خان و صورت امر لریدر.
 بو تی شول موجب اوزره قلمه کلدیکم الجن تیاریشک آیواد فقینک
 چفتلکنی معاف ومسلم اتدک (?) اندا و بشده ایستیمیلر و صوری ذکیری
 و حق پک ایستیمیلر کلی زحمتدا آمین قیلدوق بعدالیوم کسنه
 مانع اولوب مدخل ایتمیلر . مطالعه قنلر تحقیق بلب اعتاد قلالر
 تعریراً فی اواسط ربیع الاواخر لسنه خمس وثمانیة
 ۸۰۵

Şehzâde tuğrasıdır. İsa bin Bayezid hân ve suret-i emirleridir.

«Bu biti şol mücip üzere kaleme geldikim İleçin tımarının İvad Fakının çiftliğini muaf ve müsellemler etdük (?) Onda ve beşde istemiyeler ve sürü değiri ve hakkı pek istemiyeler. Küllî zahmetten emin kılduk. Ba'del yevm kimesne mani' olup müdahale etmiyeler. Mütalâa kılanlar tahkik bilüb itimad kılalır. Tahriren fi evasıt-ı Rebiülevahir liseneti hamse ve semanemiete. 805».

Bu vesikanın sahih olduğuna dili ve ifadesi eihetiyle hüküm verebiliyoruz. Osmanlıca yalnız imlâsında dikkatsizlikler vardır. Onu da kısmen harekelerle tamamlamıştır. Şehzâde İsa bunu vali iken mi yazdırdı veyahut istiklâlini ilân ettikten sonra mı verdi? kat'i bir şey söylenemez. Zira karşımızda mevcut bu vesika fazla bir mütalaa yürütecek durumda değildir. Anlayabildiğimiz kadar vesikayı tahlil edersek bazı ufak şeyler öğreniyoruz. Halk dilince fakihe fakı deniyor Fakih olduğuna göre üleamadandır.

Ayvad herhalde Arapça bir ismin o tarihlerde Türkçeleşmiş olabilir. Acaba İvazın İvad (İvad) şeklinde yazılmış mıdır? Biz İvaz dersek Araplar İvad der. Bu zatın çiftliği var. O zamanlarda vergi onda veya beşde bir alınıyor. Çiftlikteki sürülerin değerinden de alınıyor.